

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera întâi)

15 martie 2017^{1*}

„Trimitere preliminară — Dreptul Uniunii — Drepturi acordate particularilor — Încălcare de către o instanță — Întrebări preliminare — Sesizarea Curții — Instanță națională de ultim grad”

În cauza C-3/16,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de hof van beroep te Brussel (Curtea de Apel din Bruxelles, Belgia), prin decizia din 23 decembrie 2015, primită de Curte la 4 ianuarie 2016, în procedura

Lucio Cesare Aquino

împotriva

Belgische Staat,

CURTEA (Camera întâi),

compusă din doamna R. Silva de Lapuerta (raportor), președinte de cameră, și domnii J.-C. Bonichot, A. Arabadjiev, C. G. Fernlund și S. Rodin, judecători,

avocat general: H. Saugmandsgaard Øe,

grefier: M. Ferreira, administrator principal,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 23 noiembrie 2016,

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru Lucio Cesare Aquino, de M. Verwilghen și de H. Vandenberghe, advocaten;
- pentru guvernul belgian, de C. Pochet și de M. Jacobs, în calitate de agenți, asistate de E. Matteredne, de D. Lindemans și de F. Judo, advocaten;
- pentru Comisia Europeană, de J.-P. Keppenne și de H. Kranenborg, în calitate de agenți,

având în vedere decizia de judecare a cauzei fără concluzii, luată după ascultarea avocatului general, pronunță prezenta

¹ — Limba de procedură: neerlandeza.

Hotărâre

- 1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 267 al treilea paragraf TFUE, precum și a articolului 47 al doilea paragraf și a articolului 52 alineatul (3) din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (denumită în continuare „carta”).
- 2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între domnul Lucio Cesare Aquino, pe de o parte, și Belgische Staat (statul belgian), pe de altă parte, în legătură cu o cerere în răspundere extracontractuală.

Cadrul juridic

- 3 Articolul 18 din Koninklijk besluit tot vaststelling van de cassatie-procedure bij de Raad van State (Decretul regal privind procedura recursului în fața Consiliului de Stat) din 30 noiembrie 2006 (*Belgisch Staatsblad*, 1 decembrie 2006, p. 66844) are următorul cuprins:

„1. Atunci când auditorul consideră că este inadmisibilă sau neîntemeiată calea de atac, raportul este notificat de grefierul-șef reclamantului, care dispune de 30 de zile pentru a solicita continuarea procedurii în vederea audierii sale.

Dacă reclamantul nu solicită să fie audiat, grefierul-șef transmite dosarul camerei, pentru ca aceasta să constate renunțarea la judecată [...]. Raportul auditorului este notificat în același timp cu hotărârea acelor părți care nu l-au primit încă.

În cazul în care reclamantul solicită să fie audiat, consilierul stabilește prin ordonanță data la care părțile trebuie să se înfățișeze.

Grefierul-șef menționează prezentul paragraf în notificarea către reclamant a raportului privind inadmisibilitatea sau netemeinicia căii de atac.

2. În cazul în care auditorul nu consideră că este inadmisibilă sau neîntemeiată calea de atac, președintele camerei sau consilierul delegat de acesta fixează direct prin ordonanță data ședinței la care va fi examinată calea de atac.”

- 4 Articolul 21 al șaptelea paragraf din gecoördineerde wetten op de Raad van State (Legile coordonate privind Consiliul de Stat) din 12 ianuarie 1973 (*Belgisch Staatsblad*, 21 martie 1973, p. 3461), în versiunea aplicabilă cauzei principale, aplicabil atât acțiunilor în anulare, cât și recursurilor împotriva deciziilor instanțelor administrative, prevede:

„Există în privința reclamantului o prezumție de renunțare la judecată atunci când acesta nu formulează nicio cerere de continuare a procedurii în termen de 30 de zile de la data notificării raportului auditorului sau de la comunicarea potrivit căreia se aplică articolul 30 alineatul 1 al treilea paragraf și în care se propune respingerea sau declararea inadmisibilității căii de atac.”

- 5 Articolul 39/60 al doilea paragraf din Wet betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen (Legea privind intrarea pe teritoriu, șederea, stabilirea și îndepărtarea străinilor) din 15 decembrie 1980 (*Belgisch Staatsblad*, 31 decembrie 1980, p. 14584), în versiunea aplicabilă litigiului principal (denumită în continuare „Legea din 15 decembrie 1980”), prevede:

„Părțile și avocatul acestora pot formula observații orale în ședință. Nu pot fi invocate alte motive decât cele prezentate în cerere sau în notă.”

- 6 Articolul 39/67 din Legea din 15 decembrie 1980 prevede:

„Deciziile [Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (Consiliul pentru Litigiile privind Străinii)] nu pot fi atacate nici cu opoziție, nici cu terță opoziție și nici cu revizuire. Acestea pot fi atacate numai cu recurs în temeiul articolului 14 alineatul 2 din Legile coordonate privind Consiliul de Stat.”

Situația de fapt din litigiul principal și întrebările preliminare

- 7 Reclamantul din litigiul principal, care deține cetățenia italiană, locuiește în Belgia din anul 1970.
- 8 Prin hotărârea hof van beroep te Antwerpen (Curtea de Apel din Antwerpen, Belgia) din 23 noiembrie 2006, reclamantul din litigiul principal a fost condamnat la pedeapsa închisorii cu executare de șapte ani.
- 9 La 9 noiembrie 2011, reclamantul din litigiul principal a formulat o cerere de înscriere la comuna Maasmechelen (Belgia). La 23 februarie 2012, Dienst Vreemdelingen zaken (Oficiul pentru Străini, Belgia) i-a notificat o decizie de refuz al șederii, cu ordinul de a părăsi teritoriul național pentru motive de ordine publică și de securitate națională, din data de 22 februarie 2012 (denumită în continuare „decizia din 22 februarie 2012”).
- 10 La 6 martie 2012, reclamantul din litigiul principal a introdus o cale de atac împotriva acestei decizii în fața Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (Consiliul pentru Litigiile privind Străinii, Belgia). La 15 mai 2012, prevalându-se de jurisprudența Curții în domeniul vizat, persoana în cauză a solicitat acestei instanțe să adreseze o întrebare preliminară privind interpretarea articolului 16 alineatul (4) și a articolului 28 alineatul (3) litera (c) din Directiva 2004/38/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind dreptul la liberă circulație și sedere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii Uniunii și membrii familiilor acestora, de modificare a Regulamentului (CEE) nr. 1612/68 și de abrogare a Directivelor 64/221/CEE, 68/360/CEE, 72/194/CEE, 73/148/CEE, 75/34/CEE, 75/35/CEE, 90/364/CEE, 90/365/CEE și 93/96/CEE (JO 2004, L 158 p. 77, și rectificare în JO 2004, L 229, p. 35, și în JO 2005, L 197, p. 34, Ediție specială, 05/vol. 7, p. 56).
- 11 Prin hotărârea din 24 august 2012, Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (Consiliul pentru Litigiile privind Străinii) a respins calea de atac introdusă în fața sa ca inadmisibilă, considerând că cererea nu cuprindea niciun motiv. În particular, această instanță a refuzat să admită cererea reclamantului din litigiul principal având ca obiect adresarea unei întrebări preliminare Curții, apreciind că această cerere a fost introdusă chiar înaintea ședinței și că persoana în cauză nu a invocat niciun motiv care să permită să se stabilească că cererea respectivă nu ar fi putut fi formulată anterior.
- 12 La 24 septembrie 2012, reclamantul din litigiul principal a introdus recurs împotriva acestei hotărâri în fața Raad van State (Consiliul de Stat, Belgia). După ce auditorul a reținut inadmisibilitatea recursului pentru lipsa unor motive admisibile, persoana în cauză nu a solicitat în termenul prevăzut continuarea procedurii pentru a fi audiată. În consecință, la 4 aprilie 2013, Raad van State (Consiliul de Stat) a constatat, pe baza articolului 21 al șaptelea paragraf din Legile coordonate privind Consiliul de Stat, existența unei prezumții de renunțare la judecată în privința reclamantului din litigiul principal.
- 13 Între timp, la 27 iunie 2010, reclamantul din litigiul principal a inițiat o procedură în fața strafuitvoeringsrechtbank van de Nederlandstalige rechtbank van eerste aanleg Brussel (Tribunalul pentru Aplicarea Pedepselor al Tribunalului de Primă Instanță de Limbă Neerlandeză din Bruxelles, Belgia), pentru a fi pus sub supraveghere electronică. Prin hotărârea din 2 martie 2012, instanța respectivă a respins cererea. Printr-o altă hotărâre, din data de 23 mai 2012, aceeași instanță a respins de asemenea o cerere a reclamantului din litigiul principal privind acordarea liberării condiționate.

- 14 În aceste condiții, reclamantul din litigiul principal a sesizat Hof van Cassatie (Curtea de Casație, Belgia) cu recurs împotriva acestei din urmă hotărâri. Recurentul arăta în special că hotărârea a fost pronunțată cu încălcarea articolelor 16 și 28 din Directiva 2004/38 și solicita sesizarea Curții în această privință. Prin hotărârea din 19 iunie 2012, instanța respectivă a respins recursul, subliniind că nu era obligată să inițieze o procedură preliminară în fața Curții, întrucât motivele formulate de reclamantul din litigiul principal nu erau admisibile pentru o cauză ce ținea de procedura în fața Hof van Cassatie (Curtea de Casație).
- 15 Prin hotărârea din 21 noiembrie 2012, strafuitvoeringsrechtbank van de Nederlandstalige rechtbank van eerste aanleg Brussel (Tribunalul pentru Aplicarea Pedepselor al Tribunalului de Primă Instanță de Limbă Neerlandeză din Bruxelles) a autorizat supravegherea electronică a reclamantului din litigiul principal și, prin hotărârea din 14 august 2013, i-a acordat acestuia liberarea condiționată solicitată.
- 16 Anterior, la 6 septembrie 2012, reclamantul din litigiul principal a introdus o nouă cerere de înscriere la comuna Maasmechelen. La 22 aprilie 2013, aceasta din urmă i-a eliberat un permis de ședere valabil până la 3 aprilie 2018.
- 17 La 31 august 2012, reclamantul din litigiul principal a sesizat Nederlandstalige rechtbank van eerste aanleg Brussel (Tribunalul de Primă Instanță de Limbă Neerlandeză din Bruxelles) pentru ca acesta:
- să oblige statul belgian să retragă decizia din 22 februarie 2012, pentru motivul că această decizie era contrară dispozițiilor Directivei 2004/38;
 - să declare că strafuitvoeringsrechtbank van de Nederlandstalige rechtbank van eerste aanleg Brussel (Tribunalul pentru Aplicarea Pedepselor al Tribunalului de Primă Instanță de Limbă Neerlandeză din Bruxelles), prin hotărârea sa din 23 mai 2012, și Hof van Cassatie (Curtea de Casație), prin hotărârea sa din 19 iunie 2012, au calificat în mod eronat drept „precar” dreptul său de ședere și au refuzat, de asemenea în mod eronat, să îi acorde liberarea condiționată;
 - să oblige statul belgian la plata unei indemnizații de 25 000 de euro pentru încălcarea dreptului Uniunii de către strafuitvoeringsrechtbank van de Nederlandstalige rechtbank van eerste aanleg Brussel (Tribunalul pentru Aplicarea Pedepselor al Tribunalului de Primă Instanță de Limbă Neerlandeză din Bruxelles), de către Hof van Cassatie (Curtea de Casație), precum și de către Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (Consiliul pentru Litigiile privind Străinii), pentru motivul că aceste instanțe, care s-au pronunțat în ultimă instanță, au încălcat dreptul Uniunii și nu au respectat obligația care le revenea de a sesiza Curtea cu titlu preliminar.
- 18 Prin hotărârea din 27 mai 2013, Nederlandstalige rechtbank van eerste aanleg Brussel (Tribunalul de Primă Instanță de Limbă Neerlandeză din Bruxelles) a respins această acțiune ca fiind în parte inadmisibilă și în parte neîntemeiată. Reclamantul din litigiul principal a formulat ulterior apel împotriva acestei hotărâri la instanța de trimitere.
- 19 În ceea ce privește decizia din 22 februarie 2012, hof van beroep te Brussel (Curtea de Apel din Bruxelles) a constatat că aceasta se întemeia exclusiv pe existența condamnărilor penale anterioare ale reclamantului din litigiul principal, cu încălcarea articolului 27 alineatul (2) din Directiva 2004/38. Această instanță a obligat, așadar, statul belgian să îi plătească reclamantului suma de 5 000 de euro pentru repararea prejudiciului moral care rezulta din această decizie.
- 20 În ceea ce privește prejudiciul rezultat din pretinsa încălcare a dreptului Uniunii de către Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (Consiliul pentru Litigiile privind Străinii), instanța de trimitere arată că reclamantul din litigiul principal a invitat această instanță să adreseze o întrebare preliminară Curții printr-un memoriu depus după expirarea termenului și că această cerere a fost respinsă ca tardivă

prin hotărârea din 24 august 2012. Instanța de trimitere amintește de asemenea că recursul formulat împotriva acestei hotărâri în fața Raad van State (Consiliul de Stat) a fost respins ca urmare a renunțării la judecată.

- 21 Hof van beroep te Brussel (Curtea de Apel din Bruxelles) arată că se pune astfel problema dacă, pentru fiecare dintre cele trei instanțe citate de reclamantul din litigiul principal, sunt îndeplinite condițiile necesare pentru angajarea răspunderii statului belgian.
- 22 În ceea ce privește strafuitvoeringsrechtbank van de Nederlandstalige rechtbank van eerste aanleg Brussel (Tribunalul pentru Aplicarea Pedepselor al Tribunalului de Primă Instanță de Limbă Neerlandeză din Bruxelles), instanța de trimitere constată că din niciun înscris din dosar nu reiese că reclamantul din litigiul principal ar fi solicitat tribunalului respectiv să adreseze o întrebare preliminară Curții. Deciziile succesive adoptate de acesta, care au rămas toate definitive, nu ar fi făcut obiectul vreunei proceduri de anulare, astfel încât persoana în cauză nu ar fi putut suferi vreun prejudiciu ca urmare a acestui fapt. Prin urmare, nu poate exista un temei pentru angajarea răspunderii statului belgian ca urmare a exercitării funcției jurisdicționale a tribunalului respectiv.
- 23 În ceea ce privește Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (Consiliul pentru Litigiile privind Străinii), instanța de trimitere arată că prin hotărârea din 24 august 2012 s-a respins cererea privind sesizarea Curții cu titlu preliminar pentru motivul că această cerere a fost prezentată într-un act de procedură primit chiar înaintea ședinței și că nu a fost invocat niciun motiv pentru a se dovedi că cererea respectivă nu ar fi putut să fie formulată anterior.
- 24 Instanța de trimitere arată însă că recursul introdus împotriva acestei hotărâri în fața Raad van State (Consiliul de Stat) nu a fost examinat nici pe fond și nici chiar în privința admisibilității, întrucât, nefiind solicitată continuarea procedurii în termenul legal după notificarea raportului auditorului, s-a constatat în privința reclamantului din litigiul principal existența unei prezumții legale de renunțare la judecată. Astfel, se pune problema dacă, în asemenea împrejurări, hotărârea respectivă trebuie considerată ca provenind de la o instanță de ultim grad, dat fiind faptul că procedura recursului nu a condus la o examinare pe fond. Cererea reclamantului din litigiul principal privind sesizarea Curții de către Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (Consiliul pentru Litigiile privind Străinii) cu o trimitere preliminară ar fi fost respinsă, astfel, pentru motivul că a fost formulată într-un act de procedură care, având în vedere data depunerii sale, nu a putut fi luat în considerare.
- 25 Instanța de trimitere arată că răspunderea statului belgian pentru încălcarea dreptului Uniunii poate fi angajată ca urmare a unei eventuale abateri săvârșite în exercitarea funcției jurisdicționale în cazul în care este vorba despre o încălcare vădită. Refuzul inițierii unei proceduri preliminare ar putea conduce la o asemenea încălcare a dreptului Uniunii.
- 26 Potrivit instanței de trimitere, ar fi necesar să se determine dacă, în împrejurările cauzei principale, refuzul Hof van Cassatie (Curtea de Casație) de a admite o cerere privind adresarea unei întrebări preliminare Curții constituie o încălcare a articolului 267 TFUE, interpretat în lumina articolului 47 al doilea paragraf și a articolului 52 alineatul (3) din cartă, coroborate.
- 27 De asemenea, instanța de trimitere solicită să se stabilească dacă procedura care s-a desfășurat în fața Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (Consiliul pentru Litigiile privind Străinii) a adus atingere articolului 47 al doilea paragraf și articolului 52 alineatul (3) din cartă, coroborate, în măsura în care acesta a considerat că o normă de procedură împiedica admiterea cererii privind adresarea unei întrebări preliminare Curții. Cererea respectivă ar fi fost respinsă, astfel, pentru motivul că a fost formulată într-un act de procedură care, având în vedere data depunerii sale, nu putea fi luat în considerare.
- 28 Ar rămâne, în sfârșit, problema dacă această respingere a intervenit cu încălcarea articolului 267 TFUE.

29 În aceste condiții, hof van beroep te Brussel (Curtea de Apel din Bruxelles) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

- „1) Având în vedere aplicarea jurisprudenței Curții din cauzele Köbler (Hotărârea din 30 septembrie 2003, Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513) și Traghetti del Mediterraneo (Hotărârea din 13 iunie 2006, Traghetti del Mediterraneo, C-173/03, EU:C:2006:391) în materia răspunderii statului pentru abateri ale unor instanțe care implică o încălcare a dreptului Uniunii, trebuie să se considere că este o instanță ale cărei decizii nu mai sunt supuse vreunei căi de atac acea instanță a cărei decizie nu este examinată în recurs deoarece, în aplicarea unei norme de procedură națională, se prezumă în mod irefragabil că recurentul care a depus un memoriu în cadrul procedurii de recurs și-a retras recursul?
- 2) Este compatibil cu articolul 267 al treilea paragraf TFUE și în lumina articolului 47 al doilea paragraf și a articolului 52 alineatul (3) din cartă, coroborate, ca o instanță națională care, potrivit acestei dispoziții din Tratatul FUE, este obligată să sesizeze Curtea cu titlu preliminar să respingă cererea de a adresa o întrebare preliminară numai pentru motivul că cererea a fost formulată într-un memoriu care, potrivit normelor de procedură, nu poate fi luat în considerare pentru că a fost depus tardiv?
- 3) Într-o situație în care instanța ordinară de ultim grad nu admite o cerere de a adresa Curții o întrebare preliminară, se poate considera că se încalcă articolul 267 al treilea paragraf TFUE, inclusiv în lumina articolului 47 al doilea paragraf și a articolului 52 alineatul (3) din cartă, coroborate, atunci când această instanță respinge cererea numai pentru motivul că întrebarea nu a fost adresată «deoarece motivele nu sunt admisibile dintr-o cauză legată de procedura în fața Hof»?»

Cu privire la întrebările preliminare

Cu privire la prima întrebare

- 30 Prin intermediul primei întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 267 al treilea paragraf TFUE trebuie interpretat în sensul că o instanță ale cărei decizii sunt supuse unei căi de atac de drept intern poate fi totuși considerată drept instanță de ultim grad în cazurile în care recursul formulat împotriva unei decizii a acestei instanțe nu a fost examinat ca urmare a renunțării recurentului la recurs.
- 31 Trebuie arătat cu titlu preliminar că, în conformitate cu articolul 267 al treilea paragraf TFUE, instanțele naționale ale căror decizii nu sunt supuse unei căi de atac de drept intern sunt obligate să sesizeze Curtea (a se vedea în acest sens Hotărârea din 6 octombrie 1982, Cilfit și alții, 283/81, EU:C:1982:335, punctul 6).
- 32 Astfel, obligația de a sesiza Curtea cu o întrebare preliminară, prevăzută la articolul 267 al treilea paragraf TFUE, se înscrie în cadrul cooperării, instituită în vederea asigurării unei aplicări corecte și a unei interpretări uniforme a dreptului Uniunii în toate statele membre, dintre instanțele naționale, în calitatea lor de instanțe însărcinate cu aplicarea dreptului Uniunii, și Curte (a se vedea în acest sens Hotărârea din 9 septembrie 2015, X și van Dijk, C-72/14 și C-197/14, EU:C:2015:564, punctul 54).
- 33 Pe de altă parte, această obligație de sesizare prevăzută la articolul 267 al treilea paragraf TFUE are în special ca obiectiv evitarea formării, în vreun stat membru, a unei jurisprudențe naționale care să nu corespundă normelor din dreptul Uniunii (a se vedea în acest sens Hotărârea din 15 septembrie 2005, Intermodal Transports, C-495/03, EU:C:2005:552, punctul 29).

- 34 Astfel cum Curtea a subliniat în mai multe rânduri, o instanță de ultim grad reprezintă, prin definiție, ultima instanță în fața căreia particularii pot invoca drepturile conferite de dreptul Uniunii. Instanțele de ultim grad sunt însărcinate să asigure la nivel național interpretarea uniformă a normelor de drept (a se vedea în acest sens Hotărârea din 30 septembrie 2003, Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, punctul 34, și Hotărârea din 13 iunie 2006, Traghetti del Mediterraneo, C-173/03, EU:C:2006:391, punctul 31).
- 35 În această privință, rezultă din dosarul adresat Curții că, în conformitate cu articolul 39/67 din Legea din 15 decembrie 1980, deciziile Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (Consiliul pentru Litigiile privind Străinii) sunt supuse recursului prevăzut la articolul 14 alineatul 2 din Legile coordonate privind Consiliul de Stat.
- 36 Rezultă că Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (Consiliul pentru Litigiile privind Străinii) nu poate fi considerat drept instanță de ultim grad întrucât deciziile sale pot fi controlate de o instanță superioară în fața căreia particularii își pot invoca drepturile conferite de dreptul Uniunii. Prin urmare, deciziile pe care acesta le ia nu provin de la o instanță națională ale cărei decizii nu sunt supuse unei căi de atac de drept intern, în sensul articolului 267 al treilea paragraf TFUE.
- 37 Împrejurarea că, în temeiul dispozițiilor articolului 18 din Decretul regal din 30 noiembrie 2006 privind procedura recursului în fața Consiliului de Stat, un recurent care a formulat recurs împotriva unei decizii a Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (Consiliul pentru Litigiile privind Străinii) se consideră în mod irefragabil că a renunțat la judecată în cazul în care nu a solicitat continuarea procedurii în termen de 30 de zile de la data notificării raportului auditorului privind inadmisibilitatea sau respingerea recursului nu are nicio incidență asupra faptului că deciziile Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (Consiliul pentru Litigiile privind Străinii) pot fi contestate în fața unei instanțe superioare și, prin urmare, nu provin de la o instanță de ultim grad.
- 38 Având în vedere considerațiile care precedă, este necesar să se răspundă la prima întrebare că articolul 267 al treilea paragraf TFUE trebuie interpretat în sensul că o instanță ale cărei decizii sunt supuse unei căi de atac de drept intern nu poate fi considerată drept instanță de ultim grad în cazurile în care recursul formulat împotriva unei decizii a acestei instanțe nu a fost examinat ca urmare a renunțării recurentului la recurs.

Cu privire la a doua întrebare

- 39 Prin intermediul celei de a doua întrebări formulate, instanța de trimitere solicită să se stabilească dacă articolul 267 al treilea paragraf TFUE, interpretat în lumina articolului 47 al doilea paragraf și a articolului 52 alineatul (3) din cartă, trebuie interpretat în sensul că autorizează o instanță să respingă o cerere privind adresarea unei întrebări preliminare Curții pentru simplul motiv că această cerere a fost formulată într-un memoriu care, în temeiul dreptului procedural aplicabil, trebuie înlăturat fiind depus tardiv.
- 40 În măsura în care, astfel cum rezultă din răspunsul la prima întrebare, Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (Consiliul pentru Litigiile privind Străinii) nu poate fi considerat drept instanță de ultim grad, iar a doua întrebare se întemeiază pe premisa contrară, nu este necesar să se răspundă la a doua întrebare.

Cu privire la a treia întrebare

- 41 Prin intermediul celei de a treia întrebări formulate, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 267 al treilea paragraf TFUE trebuie interpretat în sensul că o instanță de ultim grad se poate abține să adreseze o întrebare preliminară Curții atunci când un recurs trebuie respins pentru motive de inadmisibilitate care țin de procedura în fața acestei instanțe.

- 42 În această privință, trebuie amintit mai întâi că, în măsura în care nu există nicio cale de atac împotriva deciziei unei instanțe naționale, aceasta are, în principiu, obligația de a sesiza Curtea în sensul articolului 267 al treilea paragraf TFUE atunci când în fața sa este invocată o întrebare privind interpretarea Tratatului FUE (a se vedea Hotărârea din 18 iulie 2013, Consiglio Nazionale dei Geologi, C-136/12, EU:C:2013:489, punctul 25).
- 43 Din raportul dintre articolul 267 al doilea paragraf TFUE și articolul 267 al treilea paragraf TFUE rezultă că instanțele vizate de articolul 267 al treilea paragraf TFUE se bucură de aceeași putere de apreciere ca toate celelalte instanțe naționale pentru a evalua dacă, în scopul de a pronunța o hotărâre, este necesară o decizie asupra unui aspect de drept al Uniunii. Prin urmare, aceste instanțe naționale nu sunt obligate să trimită o întrebare referitoare la interpretarea dreptului Uniunii formulată în cauza dedusă judecătii lor în cazul în care respectiva întrebare nu este pertinentă, respectiv, în alți termeni, în cazul în care, indiferent care ar fi răspunsul la această întrebare, nu ar putea avea nicio influență asupra soluționării litigiului (Hotărârea din 18 iulie 2013, Consiglio Nazionale dei Geologi, C-136/12, EU:C:2013:489, punctul 26).
- 44 Prin urmare, în cazul în care, conform normelor de procedură din statul membru vizat, motivele invocate în fața unei instanțe prevăzute la articolul 267 al treilea paragraf TFUE trebuie declarate inadmisibile, o cerere de decizie preliminară nu poate fi considerată necesară și pertinentă pentru ca această instanță să își poată pronunța decizia.
- 45 Astfel, potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, justificarea unei întrebări preliminare nu o constituie formularea de opinii consultative cu privire la chestiuni generale sau ipotetice, ci necesitatea inerentă soluționării efective a unui litigiu (Hotărârea din 2 aprilie 2009, Elshani, C-459/07, EU:C:2009:224, punctul 42).
- 46 În speță, astfel cum rezultă din decizia de trimitere, Hof van Cassatie (Curtea de Casație) a statuat că, având în vedere caracterul inadmisibil al recursului formulat împotriva hotărârii strafuitvoeringsrechtbank van de Nederlandstalige rechtbank van eerste aanleg Brussel (Tribunalul pentru Aplicarea Pedepselor al Tribunalului de Primă Instanță de Limbă Neerlandeză din Bruxelles) din 23 mai 2012, formularea unei întrebări preliminare adresate Curții era lipsită de pertinentă, întrucât răspunsul la această întrebare nu putea avea vreo influență asupra soluționării litigiului.
- 47 Cu toate acestea, normele de procedură naționale nu pot nici să aducă atingere competenței unei instanțe naționale în temeiul articolului 267 TFUE și nici să o scutească pe aceasta de obligațiile care îi revin în temeiul aceleiași dispoziții.
- 48 În această privință, trebuie amintit că, potrivit jurisprudenței constante a Curții, în lipsa unor norme ale Uniunii în materie, revine ordinii juridice interne a fiecărui stat membru atribuția de a stabili, în temeiul principiului autonomiei procedurale, modalitățile procedurale ale acțiunilor în justiție destinate să asigure apărarea drepturilor justițiabililor, cu condiția însă ca acestea să nu fie mai puțin favorabile decât cele aplicabile unor situații similare supuse dreptului intern (principiul echivalenței) și să nu facă imposibilă în practică sau excesiv de dificilă exercitarea drepturilor conferite de dreptul Uniunii (principiul efectivității) (Hotărârea din 17 martie 2016, Bensada Benallal, C-161/15, EU:C:2016:175, punctul 24 și jurisprudența citată).
- 49 Rezultă că două condiții cumulative, mai precis respectarea principiilor echivalenței și efectivității, trebuie să fie îndeplinite pentru ca un stat membru să poată invoca principiul autonomiei procedurale în situații care sunt guvernate de dreptul Uniunii (Hotărârea din 17 martie 2016, Bensada Benallal, C-161/15, EU:C:2016:175, punctul 25).

- 50 Pe de o parte, în ceea ce privește principiul echivalenței, trebuie amintit că acesta impune ca toate normele aplicabile acțiunilor să se aplice fără distincție atât acțiunilor întemeiate pe încălcarea dreptului Uniunii, cât și celor similare întemeiate pe nerespectarea dreptului intern (a se vedea în acest sens Hotărârea din 16 ianuarie 2014, Pohl, C-429/12, EU:C:2014:12, punctul 26, și Hotărârea din 20 octombrie 2016, Danqua, C-429/15, EU:C:2016:789, punctul 30).
- 51 În speță, trebuie arătat că Curtea nu dispune de niciun element care să permită să se pună la îndoială conformitatea cu acest principiu a normelor de procedură în discuție în litigiul principal.
- 52 Pe de altă parte, în ceea ce privește principiul efectivității, o normă de procedură națională precum cea în discuție în litigiul principal nu trebuie să fie de natură să facă practic imposibilă sau excesiv de dificilă exercitarea drepturilor conferite de ordinea juridică a Uniunii (Hotărârea din 20 octombrie 2016, Danqua, C-429/15, EU:C:2016:789, punctul 29).
- 53 Totodată, trebuie amintit că reiese din jurisprudența Curții că fiecare caz în care se ridică problema dacă o prevedere procedurală internă face imposibilă sau excesiv de dificilă exercitarea drepturilor conferite particularilor de ordinea juridică a Uniunii trebuie analizat ținând cont de locul pe care respectiva prevedere îl ocupă în cadrul procedurii în ansamblul său, de modul în care se derulează și de particularitățile acesteia în fața diferitor instanțe naționale. Din această perspectivă, trebuie să se țină cont, eventual, de principiile care stau la baza sistemului jurisdicțional național, precum protecția dreptului la apărare, principiul securității juridice și buna desfășurare a procedurii (a se vedea în acest sens Hotărârea din 21 februarie 2008, Tele2Telecommunication, C-426/05, EU:C:2008:103, punctul 55).
- 54 În speță, reiese din cererea de decizie preliminară și din observațiile părților că Hof van Cassatie (Curtea de Casație) a declarat inadmisibile, în temeiul normelor de procedură interne, motivele formulate de reclamantul din litigiul principal în susținerea recursului formulat împotriva hotărârii pronunțate de strafuitvoeringsrechtbank van de Nederlandstalige rechtbank van eerste aanleg Brussel (Tribunalul pentru Aplicarea Pedepselor al Tribunalului de Primă Instanță de Limbă Neerlandeză din Bruxelles) din 23 mai 2012, deoarece, deși, prin aceste motive, persoana în cauză a contestat una dintre considerațiile reținute de această din urmă instanță pentru a-i respinge cererea de liberare condiționată, celelalte considerații reținute de instanța respectivă erau de natură să justifice singure această hotărâre.
- 55 Prin urmare, nu rezultă că reglementarea națională în discuție în litigiul principal este de natură să facă practic imposibilă sau excesiv de dificilă exercitarea drepturilor conferite de ordinea juridică a Uniunii.
- 56 Având în vedere aceste considerații, este necesar să se răspundă la a treia întrebare că articolul 267 al treilea paragraf TFUE trebuie interpretat în sensul că o instanță de ultim grad se poate abține să adreseze o întrebare preliminară Curții atunci când un recurs este respins pentru motive de inadmisibilitate care țin de procedura în fața acestei instanțe, sub rezerva respectării principiilor echivalenței și efectivității.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 57 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera întâi) declară:

- 1) **Articolul 267 al treilea paragraf TFUE trebuie interpretat în sensul că o instanță ale cărei decizii sunt supuse unei căi de atac de drept intern nu poate fi considerată drept instanță de ultim grad în cazurile în care recursul formulat împotriva unei decizii a acestei instanțe nu a fost examinat ca urmare a renunțării recurentului la recurs.**
- 2) **Nu este necesar să se răspundă la a doua întrebare.**
- 3) **Articolul 267 al treilea paragraf TFUE trebuie interpretat în sensul că o instanță de ultim grad se poate abține să adreseze o întrebare preliminară Curții atunci când un recurs este respins pentru motive de inadmisibilitate care țin de procedura în fața acestei instanțe, sub rezerva respectării principiilor echivalenței și efectivității.**

Semnături